

5. Дем'яненко М.Я., Гудзь О.Є., Стецюк П.А. Оцінка кредитоспроможності агроформувань (теорія та практика)/ М.Я. Дем'яненко, О.Є. Гудзь, П.А. Стецюк –К.: - ННЦ ІАЕ, - 2008. – 302 с.
6. Гудзь Е.Е. Повышение конкурентоспособности АПК Украины с помощью интеграционных процессов: финансовый механизм /О.Є.Гудзь // Материалы II Международной научно-практической конференции „Экономический рост республики Беларусь: глобализация, инновационность, устойчивость”. – Минск: - БГЭУ. – 2009. – т. 2. – 367 с. С.11–12.
7. Ринкова трансформація економіки АПК: Кол. монографія у 4 ч. /За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева. – Ч.3: Фінансово-кредитна система. – К.: ІАЕ, - 2002.– 477 с.
8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України: www.ukrstat.gov.ua.
9. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия /И.Ансофф - СПб.: ПИТЕР, - 1999. - 423 с.
10. Вольский А.Н. Индустриальная, инновационная и инвестиционная независимость /А.Н. Вольский – М.: - Экономист. - 1999.- N4. - С. 34.
11. Кормнов Ю. Ориентация экономики на конкурентоспособность. /Ю.Кормнов – М.: - Экономист. - 1997. - N1, - с. 25.
12. Шумпетер И. Теория экономического развития /И.Шумпетер - М.: Прогресс, - 1992. - 254 с.

УДК: 338.242

Корнієнко О.В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ

Постановка проблеми. Категорія чистої доданої вартості є однією з головних у дослідженні ефективності управлінського персоналу, адже це витрати праці управлінського персоналу на вищому рівні управління. Тоді постає питання: чи є можливим виміряти ефективність праці керівників, фахівців та службовців середньої та нижньої ланки управління? Оскільки на рівні цеху або окремої виробничої ділянки ціни на продукцію, що виробляється, не встановлюються, а, отже, й визначити прибуток на таку продукцію складно. Для цього, як правило, застосовуються умовні ціни, які дозволяють розрахувати умовний прибуток. Дослідженню чистої доданої вартості присвячено мало наукових праць, що підкреслює актуальність цієї статті.

Огляд останніх досліджень та публікацій. Більшість науковців таких, як І. Беккер, Т. Лазоренко, А. Пригарін, Н. Тимофєєва, В. Томах, О. Ястремська, К. Яковенко та ін. вважають прибуток результатом управлінської праці, а не частиною витрат живої праці. Іншої думки дотримуються науковці М. Бромвич, О. Лозова, К. Маркс, К. Салига, О. Скачкова та ін., які вважають прибуток частиною витрат управлінської праці і досліджують у своїх працях додану вартість.

Постановка завдання. Метою статті є розробка методів визначення ефективності використання доданої вартості. Для реалізації цієї мети було поставлено та вирішено такі завдання:

- розглянуто взаємозв'язок доданої вартості та чистої продукції;
- запропоновано підходи до визначення річної кількості оборотів чистої доданої вартості;

- удосконалено метод розрахунку коефіцієнтів приведення живої праці до грошового виразу;

- визначено показники взаємодії живої праці та чистої доданої вартості.

Виклад основного матеріалу. Через те, що результати використання управлінського персоналу вищого рівня можна розрахувати більш точно, тому в нашому дослідженні акцент зроблено саме на визначенні ефективності використання вищезазначеної категорії персоналу.

Отже, перейдемо до детального розгляду категорії чистої доданої вартості у контексті визначення ефективності використання управлінського персоналу. Чиста додана вартість, як вже зазначалось вище, являє собою суму витрат на оплату живої праці та прибутку. Це дозволяє стверджувати, що планування чистої доданої вартості може відбуватися так само, як і планування прибутку або чистої продукції підприємства. Остання тісно пов'язана з чистою доданою вартістю, адже являє собою суму заробітної плати, яку витрачено на створення продукції, та прибутку підприємства від реалізації продукції.

Визначимо взаємозв'язок між чистою доданою вартістю та чистою продукцією підприємства при затратному підході у новому та базовому періодах. Чиста продукція у базовому та новому періодах буде виражатись такими рівняннями:

$$V_{ч1} = B_{зп1} + \Pi_1, \quad (1)$$

$$V_{ч2} = B_{зп2} + \Pi_2, \quad (2)$$

де $V_{ч1}$, $V_{ч2}$ – чиста продукція підприємства у базовому та новому періодах, грн/рік;

$B_{зп1}$, $B_{зп2}$ – витрати на оплату праці управлінського персоналу у базовому та новому періодах, грн/рік;

Π_1 , Π_2 – прибуток, який отримано у базовому та новому періоді відповідно, грн/рік.

Поділивши чисту продукцію нового року ($V_{ч2}$) на чисту продукцію базового року ($V_{ч1}$) (рівняння 1 та 2) можна вивести таке співвідношення:

$$\frac{V_{ч2}}{V_{ч1}} = \frac{B_{зп2} + \Pi_2}{B_{зп1} + \Pi_1}. \quad (3)$$

Аналогічно визначається чиста додана вартість базового ($B_{ч.д.1}$) та нового періодів ($B_{ч.д.2}$) за витратного підходу:

$$B_{ч.д.1} = B_{зп1} + \Pi_1, \quad (4)$$

$$B_{ч.д.2} = B_{зп2} + \Pi_2. \quad (5)$$

Оскільки права частина виразу 3 збігається з правою частиною виразів 4 та 5, то можна зробити заміну, внаслідок чого формула 3 набуде наступного вигляду:

$$\frac{V_{ч2}}{V_{ч1}} = \frac{B_{ч.д.2}}{B_{ч.д.1}}. \quad (6)$$

Звідси:

$$B_{ч.д.2} = B_{ч.д.1} \times \frac{V_{ч2}}{V_{ч1}}. \quad (7)$$

Розрахуємо чисту додану вартість нового періоду на прикладі ПАТ «Запоріжсталь»:

$$B_{\text{ч.д.2}} = 501769,3 \times \frac{1025974,3}{501769,3} = 1025974,3 \text{ грн/рік.}$$

Рівняння 7 вказує, що планову чисту додану вартість нового періоду можна представити у вигляді нерівності:

$$B_{\text{пл.ч.д.2}} \geq B_{\text{пл.ч.д.1}} \times \frac{V_{\text{ч2}}}{V_{\text{ч1}}}, \quad (8)$$

де $B_{\text{пл.ч.д.1}}$, $B_{\text{пл.ч.д.2}}$ – планова чиста додана вартість відповідно базового та нового періодів, грн/рік.

Як бачимо з розрахунків, для ПАТ «Запоріжсталь» ліва частина нерівності 8 дорівнює правій.

Що стосується управлінського персоналу середньої та нижньої ланки, то для них можна також розрахувати планову чисту додану вартість, дотримуючись вищезазначених методів, але беручи до уваги замість валового прибутку умовний, який може бути визначений як різниця між умовною ціною на виробничу продукцію цеху та собівартістю даної продукції, але така чиста додана вартість теж буде умовною.

Важливим показником при визначенні ефективності діяльності підприємства є кількість оборотів капіталізованих витрат на рік, яка визначається як співвідношення річних матеріальних та інших витрат до капіталізованих матеріальних витрат [1, с. 81]. Чим більше оборотів роблять капіталізовані витрати протягом року, тим більша ефективність їх використання.

Доцільно звернути увагу на структуру оборотного капіталу підприємства, відображену у формулі 9:

$$C_{\text{об.}} = C_{\text{м}} + C_{\text{зп}} + C_{\text{п}}, \quad (9)$$

де $C_{\text{об.}}$ – оборотний капітал, грн/рік; $C_{\text{м}}$ – матеріальні витрати на виробництво, грн/рік; $C_{\text{зп}}$ – витрати на оплату праці, грн/рік; $C_{\text{п}}$ – капіталізований прибуток.

Досліджуючи ефективність управлінського персоналу, ми, звичайно, не враховуємо матеріальні витрати, але у формулі 9 є вираз, який означає додану вартість. Відомо як розрахувати оборотність оборотного капіталу, оборотність матеріальних витрат виробництва та витрат на оплату праці, але яким чином можна розрахувати оборотність капіталізованого прибутку? Якщо додати оборотність матеріальних витрат, оборотність витрат на оплату праці та оборотність капіталізованого прибутку, то отримаємо загальну оборотність оборотного капіталу. Прийmemo оборотність оборотного капіталу за сто відсотків. Тоді, знаючи, яку частку становить капіталізований прибуток в оборотному капіталі, можна розрахувати його оборотність.

Пропонуємо метод розрахунку коефіцієнтів приведення живої праці до грошового виразу в ресурсному та витратному вигляді шляхом представлення їх відношенням доданої вартості до чисельності персоналу. Відповідні формули подані у табл. 1.

**Планування чисельності персоналу
(ресурсний та витратний підходи)**

Ресурсний підхід	Витратний підхід
$K_{ч.р} \times \varphi_{нл.} = C_{зн} + C_n$	$\hat{E}_{\div.\hat{a}} \times \times \ddot{e} = \hat{A}_{\zeta\bar{i}} + \bar{I}$
$K_{ч.р} = \frac{C_{зн} + C_n}{\varphi_{нл.}}$	$\hat{E}_{\div.\hat{a}} = \frac{\hat{A}_{\zeta\bar{i}} + \bar{I}}{\times \ddot{e}}$
$\hat{E}_{\dot{i}.\div.\delta} \times \times \ddot{e}. = \tilde{N}_{\dot{i}.\zeta\bar{i}} + \tilde{N}_{\dot{i}.\bar{i}}$	$\hat{E}_{\dot{i}.\div.\hat{a}} \times \times \ddot{e}. = \hat{A}_{\dot{i}.\zeta\bar{i}} + \bar{I} \dot{i}$
$\hat{E}_{\dot{i}.\div.\delta} = \frac{\tilde{N}_{\dot{i}.\zeta\bar{i}} + \tilde{N}_{\dot{i}.\bar{i}}}{\times \ddot{e}.}$	$\hat{E}_{\dot{i}.\div.\hat{a}} = \frac{\hat{A}_{\dot{i}.\zeta\bar{i}} + \bar{I} \dot{i}}{\times \ddot{e}.}$
$\times \ddot{e}. = \frac{\tilde{N}_{\dot{i}.\zeta\bar{i}} + \tilde{N}_{\dot{i}.\bar{i}}}{\hat{E}_{\dot{i}.\div.\delta}}$	$\times \ddot{e}. = \frac{\hat{A}_{\dot{i}.\zeta\bar{i}} + \bar{I} \dot{i}}{\hat{E}_{\dot{i}.\div.\hat{a}}}$

З табл. 1 бачимо, що нормативне значення коефіцієнту приведення живої праці до вартісного вигляду у ресурсному та витратному вираженні обумовлює застосування таких показників, як нормативна заробітна плата та нормативний прибуток, які встановлюються кожним окремим підприємством самостійно в межах чинного законодавства. Отже, планування чисельності управлінського персоналу можна здійснити, використовуючи значення нормативної чистої доданої вартості та коефіцієнту приведення живої праці до вартісного виду.

З огляду на вищезазначене, якщо прирівняти планову чисельність, яка розраховується за ресурсним підходом до планової чисельності, розрахованої за витратним підходом, то отримаємо такі рівняння:

$$\frac{C_{н.зп} + C_{н.п}}{K_{н.ч.р}} = \frac{B_{н.зп} + \Pi_{н.}}{K_{н.ч.в}}, \quad (10)$$

$$(C_{н.зп} + C_{н.п}) \times K_{н.ч.в} = (B_{н.зп} + \Pi_{н.}) \times K_{н.ч.р}. \quad (11)$$

Звідси

$$C_{н.ч.д} = C_{н.зп} + C_{н.п}, \quad (12)$$

$$B_{н.ч.д} = B_{н.зп} + \Pi_{н.}, \quad (13)$$

де $C_{н.д.}$, $B_{н.д.}$ – нормативна додана вартість відповідно за ресурсного та витратного підходу.

З огляду на вищезазначені рівняння 11, 12 та 13, отримаємо такі формули:

$$B_{н.ч.д} = C_{н.ч.д} \times \frac{K_{н.ч.в}}{K_{н.ч.р}}, \quad (14)$$

$$C_{н.ч.д} = B_{н.ч.д} \times \frac{K_{н.ч.р}}{K_{н.ч.в}}. \quad (15)$$

Зважаючи на рівняння 14 та 15, можна дійти висновку, що:

$$B_{н.ч.д} = C_{н.ч.д} \times n_{ч.д.}, \quad (16)$$

де $n_{ч.д.}$ – оборотність нормативної чистої доданої вартості, оборотів/рік.

Оборотність є характерною властивістю оборотного капіталу, а оскільки чиста додана вартість, як вже зазначалось вище, є частиною оборотного капіталу, то ця властивість характерна і для неї.

Нормативна чиста додана вартість у ресурсному та витратному вигляді має такий взаємозв'язок:

$$C_{н.ч.д} = \frac{B_{н.ч.д}}{n_{ч.д.}} \times \frac{K_{н.ч.в.}}{K_{н.ч.р}}, \quad (17)$$

$$n_{ч.д.} \times K_{н.ч.р} = K_{н.ч.в.} \quad (18)$$

На підставі вищезазначених рівнянь пропонуємо показники взаємодії живої праці та чистої доданої вартості, які представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Пропоновані та використовувані на практиці показники взаємодії живої праці та чистої доданої вартості

Пропоновані показники	Використовувані показники
1. Ресурсний вигляд чистої доданої вартості	
$\tilde{N}_{\tilde{a}} = \tilde{N}_{\tilde{c}\tilde{i}} + \tilde{N}_{\tilde{i}}, \text{ грн}$	Не розраховується
2. Витратний вигляд чистої доданої вартості	
$\hat{A}_{\hat{a}} = \hat{A}_{\hat{c}\hat{i}} + \hat{I}_{\hat{i}}, \text{ грн/рік}$	Не розраховується
3. Коефіцієнт приведення живої праці до грошового вигляду у ресурсному вираженні	
$\hat{E} \div \delta = \tilde{N}_{\tilde{a}} / \times, \text{ грн/особу}$	Не розраховується
4. Коефіцієнт приведення живої праці до грошового вигляду у витратному вираженні	
$\hat{E} \div \hat{a} = \frac{\hat{A}_{\hat{a}}}{\times}, \frac{\tilde{a}\delta\hat{i}/\delta^3\hat{e}}{\hat{i}\hat{m}\hat{a}\hat{o}}$	Не розраховується
5. Річна кількість оборотів чистої доданої вартості	
$n_{\tilde{a}} = \hat{A}_{\tilde{a}} / \tilde{N}_{\tilde{a}}, \text{ оборотів/рік}$	Не розраховується
6. Тривалість одного обороту чистої доданої вартості	
$d = T \times \tilde{N}_{\tilde{a}} / \hat{A}_{\tilde{a}}, \text{ днів/рік}$	Не розраховується

Зважаючи на показник річної кількості оборотів чистої доданої вартості та тривалість її одного обороту, пропонуємо визначати одноденні витрати чистої доданої вартості (в) за формулою:

$$v = \frac{B_d}{T}, \quad (19)$$

де T – кількість днів в періоді, днів.

Тоді, якщо

$$d = \frac{T}{n} = \frac{T}{B_d} \times C_d, \quad (20)$$

то

$$d = \frac{C_d}{B}. \quad (21)$$

Отже, запропонований метод визначення річної кількості оборотів чистої доданої вартості ґрунтується на врахуванні взаємодії її витратного та ресурсного вигляду. Роль та практичне значення показників оборотності чистої доданої вартості, одноденних витрат чистої доданої вартості та тривалості обороту чистої доданої вартості полягають у тому, що ці показники дозволяють визначити ефективність використання такого фактору виробництва, як праця, що не має прямого зв'язку з результатом діяльності металургійного підприємства, який втілено у певній продукції.

Тепер розрахуємо показники взаємодії живої праці та чистої доданої вартості на прикладі ПАТ «Запоріжсталь» у динаміці за три роки (табл. 3).

Як бачимо з табл. 3, у 2009 році спостерігалось зменшення чистої доданої вартості та уповільнення її оборотності, що пов'язано зі зменшенням валового прибутку у цьому періоді, але в 2010 році спостерігається тенденція до зростання чистої доданої вартості та збільшення її оборотності, що є свідченням підвищення ефективності використання управлінського персоналу.

Таблиця 3

Розрахунок взаємодії живої праці та чистої доданої вартості на прикладі ПАТ «Запоріжсталь»

Назва показників	Роки		
	2008	2009	2010
1. Ресурсний вигляд чистої доданої вартості, тис. грн	387 113,3	197 871,0	341 976,2
2. Витратний вигляд чистої доданої вартості, тис. грн/рік	1 300 592,3	501 769,3	1 025 974,3
3. Коефіцієнт приведення живої праці до грошового вигляду у ресурсному вираженні, тис. грн/особу	2 888,9	1 499,0	2 671,7
4. Коефіцієнт приведення живої праці до грошового вигляду у витратному вираженні, тис.грн/рік особу	9 705,9	3 801,3	8 015,4
5. Річна кількість оборотів чистої доданої вартості, оборотів/рік	3,36	2,54	3,0
6. Тривалість одного обороту чистої доданої вартості, днів/рік	108,6	143,9	121,7

Як вже зазначалось вище, то для розрахунку чистої доданої вартості та її оборотності для управлінського персоналу середнього та нижнього рівня, слід застосувати значення умовного прибутку. Умовний прибуток – це величина, яка визначається при фактичних цінах та плановій собівартості. Але оскільки встановити ціну на проміжну продукцію металургійного підприємства досить складно, то на практиці такий показник майже не розраховується. Хоча ми вважаємо, що розраховувати умовний прибуток доцільно для

визначення ефективності використання керівників, фахівців та службовців на нижньому та середньому рівнях управління. Як правило, під час розробки систем стимулювання праці, економісти стикаються з проблемою незацікавленості в результатах праці керівників, фахівців та службовців нижнього та середнього рівнів управління, оскільки прибуток формується лише на кінцевій стадії, коли встановлюється ціна на продукцію. Застосування умовних цін та умовного прибутку сприяло б стимулюванню трудової активності управлінського персоналу нижнього та середнього рівнів управління.

Оскільки ми застосовуємо значення умовного прибутку для розрахунку чистої доданої вартості для управлінського персоналу нижнього та середнього рівнів, то можна говорити про умовну чисту додану вартість, формули розрахунку якої у витратному та ресурсному вигляді будуть такими:

$$C_{\text{д.ум.}} = C_{\text{зп}} + C_{\text{п.ум.}}, \quad (22)$$

$$B_{\text{д.ум.}} = B_{\text{зп}} + \Pi_{\text{ум.}}. \quad (23)$$

На підставі вищезазначеного пропонуємо показники взаємодії живої праці та умовної чистої доданої вартості у витратному та ресурсному вигляді, які відображені у табл. 4.

Таблиця 4

Пропоновані та використовувані на практиці показники взаємодії живої праці та умовної чистої доданої вартості

Пропоновані показники	Використовувані показники
1. Коефіцієнт приведення живої праці до грошового вигляду у ресурсному вираженні за умовної чистої доданої вартості	
$\hat{E}_{\div \hat{d}(\hat{o})} = \frac{\hat{N}_{\hat{a}.\hat{o}i.}}{x}, \text{ грн/особу}$	Не розраховується
2. Коефіцієнт приведення живої праці до грошового вигляду у витратному вираженні за умовної чистої доданої вартості	
$\hat{E}_{\div \hat{a}(\hat{o})} = \frac{\hat{A}_{\hat{a}.\hat{o}i.}}{x}, \frac{\hat{a}\hat{d}\hat{i}/\hat{d}\hat{z}\hat{e}}{\hat{m}\hat{i}\hat{a}\hat{o}}$	Не розраховується
3. Річна кількість оборотів умовної чистої доданої вартості	
$n_{\hat{a}.\hat{o}i.} = \frac{\hat{A}_{\hat{a}.\hat{o}i.}}{\hat{N}_{\hat{a}.\hat{o}i.}}, \text{ оборотів/рік}$	Не розраховується
4. Тривалість одного обороту умовної чистої доданої вартості	
$d = T \times \frac{C_{\hat{a}.\hat{o}i.}}{\hat{A}_{\hat{a}.\hat{o}i.}}, \text{ днів/рік}$	Не розраховується

Розрахунок показників взаємодії живої праці та умовної чистої доданої вартості на практиці дозволить підприємству визначати ефективність управлінського персоналу не лише на кінцевій стадії виробництва, коли внаслідок реалізації продукції виникає певний результат (прибуток або збиток), але й враховувати результати діяльності на стадіях виробництва, що передують реалізації готової продукції. Тобто, це дозволить розв'язати існуючу на сьогодні проблему визначення результатів управлінської діяльності на середньому та нижньому рівнях управління, на яких чітко окресленими були лише витрати на використання цих категорій персоналу.

Висновки. Показник чистої доданої вартості відображає витрати на використання управлінського персоналу вищого рівня. Для керівників фахівців та службовців нижнього та середнього рівня управління запропоновано виражати витрати на їх використання через умовну чисту додану вартість. Сформульовано пропозиції щодо використання методів розрахунку коефіцієнтів приведення живої праці до грошового виразу в ресурсному та витратному вигляді шляхом представлення їх відношенням доданої вартості до чисельності персоналу. Запропоновано метод визначення річної кількості оборотів чистої доданої вартості, який ґрунтується на врахуванні взаємодії її витратного та ресурсного вигляду.

Анотація

У статті розкрито взаємозв'язок доданої вартості та чистої продукції; запропоновано підходи до визначення річної кількості оборотів чистої доданої вартості; удосконалено метод розрахунку коефіцієнта приведення живої праці до грошового виразу; визначено показники взаємодії живої праці та чистої доданої вартості.

Ключові слова: додана вартість, чиста продукція, коефіцієнт приведення живої праці до грошового виразу, витратний підхід, ресурсний підхід, жива праця, умовний прибуток, капіталізований прибуток.

Аннотация

В статье раскрыта взаимосвязь между добавочной стоимостью и чистой продукцией; предложены подходы к определению годового количества оборотов чистой добавочной стоимости; усовершенствован метод расчета коэффициента приведения живого труда к денежному выражению; определены показатели взаимодействия живого труда и чистой добавочной стоимости.

Ключевые слова: добавочная стоимость, чистая продукция, коэффициент приведения живого труда к денежному выражению, затратный подход, ресурсный подход, живой труд, условная прибыль, капитализированная прибыль.

Summary

In this article the relationship between the additional cost and net production is developed; the methods of the determination of annual turnover quantity of the additional cost are suggested; the method of calculation of the reduction coefficient of direct labor to monetary is improved; the indicators of the relationship between direct labor and additional cost are determined.

Key words: additional cost, net production, reduction coefficient of direct labor to monetary, cost method, input method, direct labor, attributable profit, reinvested profit.

Список використаних джерел:

1. Салига К.С. Эффективность господарської діяльності підприємств : монографія / К.С. Салига. – Запоріжжя : ЗЦНТЕІ, 2005. – 180 с.
2. Пригарин А.А. Методические основы оценки эффективности труда служащих / А.А. Пригарин, И.И. Беккер, Н.Б. Тимофеева. – М. : Экономика, 1989. – 48 с.
3. [Електронний ресурс]. Офіційний сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України. – Режим доступу: <http://smida.gov.ua>.
4. [Електронний ресурс] Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.